

รำลึกวันวาน

พศ.บุญมา นครินทร์

ยังจำได้ถึงวันนี้ว่า การเข้ามาเรียนระดับปริญญาตรีสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (รุ่น 2 : 2508-2511) ช่วยเปิดหูเปิดตาให้สามารถเห็นโลกมนุษย์ได้กว้างไกล ได้เรียนรู้ว่าโลกเราประกอบไปด้วยสังคมต่างๆ ที่มีสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมหลากหลายมีทั้งส่วนที่คล้ายกันและส่วนที่แตกต่างกัน การเรียนรู้ในสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาช่วงแรกก่อตั้งนั้นเป็นการเรียนรู้จากครูอาจารย์ที่ทุ่มเทศิศึกษาค้นคว้าจากตำราภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายศึกษาค้นคว้าจากตำราด้วยตัวเองบ้าง แต่ทำได้ดีเฉพาะบางคนเท่านั้น ผู้ที่ภาษาอังกฤษ “อ่อนด้อย” ก็ “คว่ำ” ใต้น้อย จะฟังตำราภาษาไทยก็มีเพียง 2 เล่ม คือ สังคมวิทยาของท่านอาจารย์ประสาธน์ หลีกศิลา และอีกเล่มหนึ่งของท่านอาจารย์ไพฑูริย์ เครือแก้ว แม้ว่าหลักสูตรสาขาวิชาต่างๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สมัยนั้น บังคับให้เรียนวิชาภาษาอังกฤษทุกเทอม (4 ปี 8 เทอม) ก็ยังช่วยให้การศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาจากตำราภาษาอังกฤษได้ไม่เต็มที่ เอกสารแปลจากอาจารย์ผู้สอนจึงมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับนักศึกษาคนนั้น

อาจารย์ทั้งหลายในสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามีความเมตตาต่อศิษย์มาก โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์จำเรียง ภาวิจิตร รองศาสตราจารย์เฉลิมศรี ธรรมบุตร ซึ่งเป็นอาจารย์สาขาสังคมวิทยารุ่นบุกเบิกของคณะสังคมวิทยาฯ ที่ทั้งสองท่านแปลจากตำราต่างๆ เป็นเอกสารประกอบการสอนด้วยความทุ่มเท ยิ่งกว่านั้น ศาสตราจารย์

คุณหญิงสุภาพ วิเศษสุรการ (หัวหน้าแผนกวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาช่วงแรก) ยังช่วยลูกศิษย์อีกทางหนึ่งด้วยการเปิดสอนหลักการใช้ การพูดภาษาอังกฤษนอกเวลาเรียน (นอกสถานที่) ให้อีก และระหว่างปิดเทอมนักศึกษาทุกชั้นปีจะต้องออกไปศึกษาดูงานโดยมีคณาจารย์ในสาขาวิชากำกับดูแล บางช่วงที่ไปศึกษาดูงานมีนักศึกษาบางส่วนยังไม่สอบเสร็จ โดยเฉพาะการสอบวิชาภาษาอังกฤษหรือการสอบวิชาที่ต้องอ่านเอกสารประกอบการเรียนเป็นภาษาอังกฤษ อาจารย์ที่เดินทางไปกับนักศึกษาต้องช่วย “ติว” ขณะนั่งรถจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ที่ยังจำได้และระลึกถึงความเมตตาของท่านเสมอ คือ อาจารย์สมเพลิน หรุวิวัฒน์ (ปัจจุบันคือ รองศาสตราจารย์สมเพลิน เกษมรัตน์สันติ)

ด้วยจุดมุ่งหมายประการหนึ่งของหลักสูตรสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คือการผลิตบัณฑิตให้สามารถ “ทำวิจัยทางสังคม” ได้ จึงกำหนดให้มีวิชาบังคับกลุ่มวิชาระเบียบวิธีวิจัยและสถิติหลายวิชาต่อเนื่องกัน “พวกเรา” (นักศึกษาสังคมวิทยา) ชอบเรียกสั้นๆ ว่า วิจัย 1 วิจัย 2 สถิติ 1 สถิติ 2 หลักสูตรระยะหลังยังมี “วิจัย 3” คือวิชาศึกษาชุมชน เพิ่มเข้ามาให้เป็นวิชาเลือกสำหรับนักศึกษาที่สนใจจะทำงานด้านนี้ต่อไป เมื่อผู้เขียนเข้ามาเป็นอาจารย์ในสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (พ.ศ. 2515-2549) ได้รับหน้าที่สอนในกลุ่มวิชาวิจัย โดยเฉพาะ “วิจัย 3” คือการศึกษาชุมชน ซึ่งในช่วงเวลานั้น (ประมาณ พ.ศ. 2516-2535) เป็นวิชาที่เปิดสอนในภาคฤดูร้อนและขอให้นักศึกษาลงทะเบียนเรียนวิชานี้เพียงวิชาเดียว เพราะต้องออกไปฝึกค้างในชุมชนที่ศึกษาอย่างน้อย 10 วัน ฝึกการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ แล้วนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์และเขียนเป็นรายงานร่วมกัน นักศึกษาที่ผ่านการฝึกฝนลักษณะนี้ จะได้รับคำชมมากเมื่อออกไปทำงานเป็นผู้ช่วยนักวิจัยและเป็นที่ต้องการอยู่เสมอ สังเกตได้จากคำถามของผู้รู้จักคุ้นเคย “อาจารย์มีนักศึกษาที่ฝึกแบบนี้อีกไหม...” นับเป็นคำถามที่อาจารย์ “อึ้งใจ” ไปหลายวัน แต่ระยะหลังๆ ต้องตอบคำถามลักษณะนี้ว่า “ไม่มีแล้ว” เพราะนักศึกษาเลือกที่จะเรียนหลายวิชาในช่วงหน้าร้อนเพื่อสอบให้จบ 3 ปีครึ่งหรือจบทัน 4 ปี ประกอบกับหลักสูตรการเรียนการสอนได้รับการปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมกับยุคสมัย เทคนิคการเรียนการสอนได้รับการพัฒนาให้มีความหลากหลายมากขึ้น วิธีการศึกษาวิจัยโดยเฉพาะเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลก็มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาเครื่องมือสื่อสารการเรียนการสอนแบบ “วันวาน” ที่ยังรำลึกได้อยู่ จึงรับรู้ได้ด้วยการบอกกล่าวเล่าขานกันในวันนี้...เช่นนี้